

Berlinale-2008: PostScript (або роздуми після закінчення кінофестивалю в Берліні)

ІРИНА ЗУБАВІНА

Міжнародний Берлінський фестиваль, що відбувся у 58-й раз, було урочисто відкрито документальною картиною відомого оскароносного режисера Мартіна Скорсезе «Світи!» («Shine a Light!») про легендарних ветеранів рок-групи Rolling Stones. Натхнений початок для десятиденного кінематографічного марафону, що вмістив окрім основного конкурсного змагання (яке проходило окремо для категорії повнометражних і короткометражних картин) ще кілька супутних програм: «Панорама» (огляд сучасного кіно, де були широко представлені досить «екзотичні» кіне-

матографії Азії, Африки і Латинської Америки), «Форум нового кіно», розділ «Покоління» (фільми для дітей і юнацької аудиторії), дуже популярна програма «Перспективи німецького кіно», особливий розвиток якої пов'язують із започаткуванням промоційної агенції «German Films» та з приходом до керівництва фестивалем Дітера Кьосліка, і, звичайно, «Ретроспективи», у фокусі уваги яких цього разу опинилася творчість Луїса Бунюеля. Серед картин, показаних у ретро-програмі, були спільний проект режисера з художником-сюрреалістом Сальвадором Далі «Андалузь-

«Світи!»

(«Shine a Light!»)

Режисер — Мартін Скорсезе

кий пес», «Падіння дому Ашерів» («La chute de la maison Usher», Франція, 1928) Жана Епштейна, на якому Бунюель працював як асистент режисера, «Скромна привабливість буржуазії», «Щоденник покоївки» та інші роботи майстра.

У боротьбі за право відвезти додому «Берлінських ведмедів» узяли участь головні кінематографічні держави. 36 фільмів основної програми репрезентували розгорнуту географію кінематографічного світу: Бельгію, Німеччину, Францію, Великобританію, Італію, Австрію, Польщу, Ізраїль, Канаду, США, Бразилію, Мексику, Японію, Іран, Бельгію, Фінляндію, Південну Корею, Китай і Гонконг. Тільки в рамках конкурсної програми відбулося 18 світових прем'єр.

Східноєвропейський регіон в основній програмі представляла одна картина — «Катинь» Анджея Вайди (поза конкурсом).

Судила основний конкурс команда арбітрів під орудою Константина Коста-Гавроса — відомого режисера політичного кіно, який нині є президентом Французької синематеки. Разом із ним долю «Берлінських ведмедів» вирішували Сюзанн Бієр — режисер і сценарист з Данії, Сандрін Боннар — актриса і режисер з Франції, Улі Ханіш — художник з Німеччини, Діана Крюгер — актриса з Німеччини, Вальтер Мурх — монтажер зі США,

«Скромна привабливість буржуазії»
Режисер — Луїс Бунюель

«Щоденник покоївки»
Режисер — Луїс Бунюель

«Андалузський пес». Режисер — Луїс Бунюель

«Чорний лід». Режисер — Петрі Котвік

«Цвітіння вишні» («Cherry Blossoms»). Режисер — Доріс Деррі

Шу Кі — актриса з Тайваню та Олександр Роднянський, чиє ім'я в Україні не потребує додаткових пояснень, котрий був представлений як продюсер із Росії.

Огляд конкурсних стрічок виявив тенденцію до захопленості такими “глядацькими” жанрами, як мелодрама, трилер, сімейна драма. Китайський режисер Ван Сяошуй (у 2001 році режисер вивіз із Берліна “Срібного ведмедя” за фільм «Велосипед») цього разу показав драму «Віримо в любов» («In Love We Trust») про жінку, що шукає донора для порятунку своєї п'ятирічної дочки, хворої на рак. Героїня наважується завести дитину від колишнього чоловіка, щоб кривий брат або сестра стали ідеальним донором необхідного трансплантанта. Фінсько-німецька картина «Чорний лід» Петрі Котвіка — сімейна драма любові й ревнощів. Трилер з кіднепінгом, гонитвою, інтригами і двомільйонним викупом «Джулія» з Тілдою Суїлтон у головній ролі представив французький режисер Ерік Зонг. «Нічні сади» — соціальна драма Деміана Харріса (виробництва Велика Британія – США) — оповідає про долю двох дітей, викрадених з метою продажу. Після дев'яти років, проведених у неволі, підлітки намагаються зберегти себе в жорсткому світі. Названі фільми при рейтинговому опиті одержали вельми невисо-

кий бал — від одного до трьох. Таким чином, понад десяток картин потрапили в діапазон оцінок між “слабо” (один бал) і “добре” (три бали), що видається вельми симптоматичним. Викликала суперечки картина Доріс Деррі «Cherry Blossoms — Hanami» («Цвітіння вишні», по-японськи — сакури). Це трагікомічна love story немолодої подружньої пари, яка, приїхавши відвідати дітей, переконується, що молоді живуть своїм життям, а батьки похилого віку нікому не потрібні, тільки одне одному. Тим трагічніше сприймається героєм смерть дружини, з якою він прожив багато років. Овдовілий Руді їде з Німеччини до Японії, щоб досягнути захоплення дружини цією країною, виконати її нездійснені мрії. Людина західної культури, він стикається з незвичним сприйняттям смерті, вчиться езотеричному танцю з тінню, в якому з’єднується зі своєю втраченою любов’ю.

Розчарування викликав фільм відомої іспанської режисерки Ізабель Койшет «Елегія». Студентка коледжу Консуела (Пенелопа Круз) зваблює самотнього, зосередженого на своєму “ego” професора Бена (Бен Кінгслі). За якийсь час після бурхливого роману хвора на рак Консуела, втративши блиск краси і чарівність молодості, приїжджає до Бена, без якого сумувала всі роки розлуки. Двом зоряним виконавцям не вдалося врятувати мелодраматично-сентиментальну картину. Куди більше задоволення, ніж від фільму, журналісти одержали від прес-конференції, на якій Пенелопа Круз заявила, що зовсім не боїться старості. “Я дивлюсь уперед без страху”, — пояснила зірка своєю епатажною заяву пресі. Немовби на підтвердження цієї маніфестації, обличчя цієї красуні, актриси і водночас моделі косметичної фірми «L’Oreal» прикрашало бігборди фірми, встановлені по всьому Берліну.

Лідером симпатій преси і глядачів до останнього дня залишалась картина, що за всіма параметрами вирізнялась на загальному тлі змагання — «Пролетється кров» («There Will Be Blood», (США) Пола Томаса Андерсона, який одного разу вже став володарем

“Срібного ведмеда” (у 2000 році з фільмом «Магнолія»). На цей раз Пол Томас Андерсон представив на суд журі і публіки фесту екранізацію роману Ептона Синклера «Нафта» — драматичну розповідь про долю робітника срібної копальні, який, наткнувшись на нафтову жилу, стає нафтовим магнатом. Через долю протагоніста Деніела Плейнв’ю (цю роль зіграв Деніел Дей-Люїс, відомий глядачам з фільму «Банди Нью-Йорка») глядач знайомиться з фрагментом історії Америки початку ХХ сторіччя. В епічній оповіді Америка постає країною небачених економічних можливостей, де надлишок матеріальних цінностей часом обертається гострою духовною недостатністю.

До числа фаворитів упевнено ввійшов фільм британського режисера Майка Лі «Безтурботна» («Happy-Go-Lucky»). На тлі картин, представлених у фестивалній програмі, переважна більшість яких досліджує різні аспекти людського страждання, цей взірєць британського ексцентризму став у конкурсі, мабуть, єдиною картиною про щасливу людину. Героїня має збоку трохи дивний вигляд, проте вона перебуває в гармонії з собою. Майк Лі не орієнтується на кінематографічну моду й усталені стандарти, і це вирізняє його картини з-поміж інших. Для режисури Майка Лі характерна скрупульозна увага до деталей середовища і поведінки персонажів, за що його іноді називають сучасним Бальзаком.

Фільм «Баласт» (або «Контроль») американського режисера Ленса Хеммера, відповідно до прогнозів знавців, також був схожий на традиційне фестивальне кіно. Ця “повільна” за темпом картина зачіпає безліч актуальних проблем сучасного життя в рамках артикульованої політкоректності. Дія відбувається немов на маргінесах цивілізації: персонажі живуть край дороги, в просторі з невизначеною топографією, де ситуація щохвилини міняється, на місці залишаються тільки проблеми занедбаності, молодіжної злочинності, неповних сімей і фатальної дискomунікації. Чоловіки від почуття безпорадності в божевільному світі шукають вихід у наркотиках, злочинності,

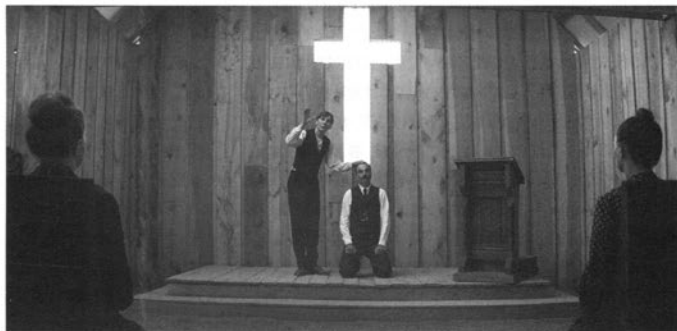
суїциді. Відносний контроль над ситуацією зберігає єдиний жіночий персонаж картини — мати головного героя, чорношкірого підлітка, який упродовж фільму вчиться справлятися з власними проблемами без застосування насильства, змінивши зброю на шкільні підручники. Такий конструктивний вибір цілком можна вважати щасливим фіналом. Незвичайна для сучасних фільмів темпоральність породжує відчуття, ніби все відбувається ледь не в реальному масштабі часу. Зазначимо, що «Баласт» — робота дебютна, а тому у неї є шанси пройти відбір на конкурс Міжнародного кінофестивалю «Молодість», отже, бути показаною в Україні.

Метанарратив страждання і смерті, як свідчить програма, не втрачає популярності у кінематографістів. «Леді Джейн» — триллер від режисера Роберта Гедігяна, вже знайомого глядачам за фільмом «Прогулянка по Марсових полях», з яким режисер брав участь в конкурсі «Берлінале» 2005 року. На цей раз стрічка присвячена дослідженню безпричинної жорстокості, яка породжує нове і нове зло: кіднеппінг, убивства, грабїж. Хтось повинен перервати замкнуте коло помсти, розправитися з тіннями і примарами минулого. Картина «Кабелі — наша мати» від триразового учасника «Берлінале» японського режисера Едзі Ямади — сімейна драма, а по суті — кінематографічна сага, дія якої починається під час Другої світової війни. Тему

військового дитинства продовжив німецько-австрійський фільм, знятий режисером італійського походження, оскарівським номінантом Луїджі Фалоні — «Серце у вогні». Дія фільму відбувається в африканській країні Еритеї, де дітям доводиться виживати в умовах громадянської війни, вести боротьбу за незалежність проти гнобителів-ефіопів. Діти зі зброєю в руках змушені стикатися зі смертю, кров'ю, стражданням, ставати вбивцями задля ідеалів свободи. Луїджі Фалоні починав свою кінематографічну кар'єру як документаліст і тому, екранізуючи автобіографічний бестселер Сенаїт Мехарі про дітей-солдатів, надав особливу увагу документально-точному відтворенню деталей. Як сказав в інтерв'ю сам режисер, йому не хотілось, аби його погляд на Африку нагадував голлівудський «Готель Руанду» (фільм-учасник одного з конкурсних змагань минулих років). Незважаючи на це, «Серце у вогні» нагадує агітаційний фільм-плакат.

Цьогорічний фестиваль проходив у саяві «зірок», які своїм блиском, очевидно, покликані були компенсувати відсутність свіжих і неординарних робіт серед фільмів, що конкурували в основному конкурсі. Підтримати свої картини приїхали такі знаменитості, як Мартін Скорсезе і The Rolling Stones, Дженніфер Лопез, Наталі Портман, Джон Малкович, Скарлетт Йоханссон, Бен Кінгслі, Віллем Дефо, Даніель Дей-Люїс, Нейл Янг, Ша Рух Хан, Денні Гловер і Мадонна.

«Пролетється кров» («There Will Be Blood»)
Режисер — Пол Томас Андерсон

«Серце у вогні». Режисер — Луїджі Фалоні

Слабкість конкурсної програми провочувала ностальгічні спогади «старожилів» «Берлінале», котрі захоплено розповідали, яким був фестиваль ще яких-небудь двадцять років тому. Берлінський Міжнародний завжди відрізнявся пошуком нетрадиційних шляхів у мистецтві, виявленням новаторських тенденцій. Ще однією відмінною рисою самобутнього «обличчя» «Берлінале» була традиційна зацікавленість політичними фільмами. Фестиваль відверто орієнтувався на кінематографістів, фахівців, кінокритиків, експертів екрану, шукачів незвіданих можливостей кіномови, цінителів новацій, хай навіть вельми ризикованих. Тепер вектор зацікавленості змістився, що особливо яскраво виявляється протягом останніх кількох років. «Берлінале» перетворилося на грандіозне шоу, респектабельне і доволі гламурне. Тому в списках запрошених гостей неухильно росте число знаменитостей. Замість експериментального креативу — в кращому разі міцні мейнстримівські роботи. З кожним наступним переглядом виникала співчутлива думка: що, коли організатори фестивалю так і не припасли пари по-справжньому фестивальних картин для видачі їм призових «Ведмедів»? Тоді журі можна тільки поспівчувати...

Добре, що, окрім основного конкурсу, «Берлінале» багате на супутні програми. Такі, як «Форум нового кіно» і «Панорама» (ігрових і документальних фільмів). Цікаво, що при

порівнянні ігрових фільмів з документальними часто вигідніше представлені якраз неігрові стрічки. В рамках «Форуму» було показано 290-хвилинний документальний фільм «Діти Голсона» (режисери Вінфред Зунг і Барбара Зунг). Ця п'ятигодинна картина (повна версія фільму значно довша) — безперечний рекордсмен фесту з тривалості проєкції — оповідає історію учнів одного класу звичайнісінької школи маленького містечка Голсона, розташованого в провінційній глушині на берегах Одера. Фільм побудовано на долях реальних людей, і ці долі виявляються часом цікавішими за надумано-натужну драматургію багатьох ігрових стрічок. Події «Дітей Голсона», охоплюючи часовий відрізок близько півстоліття, немовби пов'язані двома груповими фотографіями: на одному знімку учні класу в 1961 році, на іншому — ті самі люди, але вже в 2006-му. Впродовж 48 років автори не переривали зв'язку зі своїми персонажами, ведучи зйомку методом спостереження. Герої цієї частини Катрін, Ялінка, Екхандра, Бернарда діляться спогадами, говорять про проблеми сьогоденного дня.

Включення кінохроніки за понад 40 років зв'язує життєві перипетії персонажів з незвичайними поворотами в історії Німеччини. В результаті зміни ідейно-політичних пріоритетів усі герої фільму видаються невдахами, навіть у випадках, коли вони самі не усвідомлюють свого фіаско: їх усіх позбавили права пишатися собою, закресливши їхнє минуле, визнавши

«Divizion». Режисер — «Так! Це ми!»

помилковими ідеали, яких вони звично прагнули з дитинства. Фільм про трагізм зміни пріоритетів у координатах світу, що змінився, мимоволі викликає алюзії з ситуацією на пострадянському просторі.

Серед найекзотичніших фільмів «Форуму нового кіно» слід назвати представлену Угандою хіп-хопну стрічку «Divizionz». Фільм створено в рамках субкультури колективом режисерів під ніком/псевдонімом «Так! Це ми». Головні герої грають самі себе. Це молоді персонажі, що виживають у нетрях Кампала, заробляючи на життя торгівлею наркотиками, послугами різного роду і жебракуванням. Вони мріють створити музичний квартал. А поки тиняються околицями міста, ведуть незмістовні розмови, просто «вбиваючи» час.

До «екзотичних» проєктів, хоча й з інших підстав, слід віднести режисерський дебют Мадонни «Бруд і мудрість». Вочевидь, успішний досвід режисури власних концертних шоу надихнув поп-зірку Мадонну на режисерський дебют у кіно. Показаний у спеціальному розділі Панорами фільм «Бруд і мудрість» (тривалістю 81 хвилина) зібрав багато зацікавлених незвичайним досвідом глядачів, серед яких, природно, було немало фанів співачки, схильних інтерпретувати сюжет як своєрідну версію власної біографії Мадонни за часів, коли вона перебувала у пошуках власного стилю, непроторованих шляхів у шоу-бізнесі. Можливо, такі висновки підіграються заявами співачки про те, що під час зйомок їй вдалося знову пережити дух боротьби початку її творчого шляху, давніх років. Співачка вірить, що її робота матиме успіх: «Я продовжую відчувати себе так, як персонажі цього фільму», — сказала зірка на одній із зустрічей з журналістами в Берліні.

Головний герой фільму «Бруд і мудрість» — співак на ім'я А.К. (Андрій Крістіан) — приїжджає з України в Америку. В цій ролі знявся колишній киянин Євген Гудзь, особа, відома в світі панк-музики — фронтмен музичної групи Gogol Bordello. Щоправда, і Євген Гудзь, і члени його групи (теж народжені

в Україні) давно вже живуть у Нью-Йорку, а тому їхня «українськість» збереглася хіба що в анамнезі. Отже, А.К. у пошуках популярності безуспішно пропонує всім підряд диски із записами своїх пісень, а за відсутності попиту почитує, лежачи в порожній ванні, англomовну раритетну книжечку, позичену з бібліотеки знайомого професора літератури. Саме поєднання класичних текстів із сучасними ритмами зрештою приносить виконавцеві успіх. Фінал фільму не просто щасливий, а тричі щасливий, бо своїм хеппі-ендом завершується кожна з трьох сюжетних ліній. Поневіряння співака А.К. закінчуються повним тріумфом: нарешті відбувається концерт його групи, на якому фанатки вищять від захоплення, а сліпі очі сивого професора зволюються скупою сентиментальною сльозою. Ще одна варіація за мотивами відомої казки про Попелюшку у викладі Мадонни, яка виступила не тільки режисером, але і співавтором сценарію фільму. Що поробиш, надто вже привабливими виявляються режисерські повноваження деміурга-творця, і перед спокую зняти власне кіно не встояла навіть «зірка» з божественним ніком (тобто псевдонімом)... Який же результат? Стрічка виявилася однією з найбільш резонансних на фестивалі: зал не вмівав всіх охочих, квитки стали дефіцитом з перших днів фесту.

Чекали? Подивилися! Враження далекі від одностайності. Оптимісти (їх абсолютна меншість) висловили свої враження розпливчасто: те, що вони побачили, схоже на кіно. Реалісти стверджують: «Могло бути й гірше!» А про враження песимістів можна лише здогадуватися, адже більшість із них покинула зал уже на перших хвилинах перегляду. Слід відзначити, що таких було чимало. Втім, місця, що поступово звільнялися в залі, негайно займали колеги-журналісти, які терпляче чекали своєї черги, передбачаючи, що фанатичний «лом» нерідко закінчується масовим «звалюванням». Можна було б говорити про безпорадність режисури, але це не зовсім справедливо, оскільки в «Бруді і мудрості» кожен робить те, що вміє, і цілком пристойно. Дівчата-стрипти-

«Катинь». Режисер — Анджей Вайда

зерки вправляються біля жердин, незатребуваний співак А.К. п'є пиво й органічно влітає “перли” нецензурної російської лексики в канву англійських фраз. Тут у природності виконавцям не відмовиш — вони просто тотожні собі. Гірше, коли виконавці намагаються грати: відчувається гострий брак “диригента”, тобто режисера, хоча в титрах і значиться цілком розкручений бренд.

Однак втішно: Україна профігувала на фестивалі, хоча і не у вітчизняному фільмі, проте у стверджувальному ключі.

Фільм, де також впливли українські мотиви, демонструвався у програмі ретроспектив: «Мічені» (або «Тавровані») Карла Теодора Дрієра («Die Gezeichneten/Love One Another», Німеччина, 1921), де з дивовижною художньою переконливістю показано антисемітські погроми та революційну діяльність у Російській імперії початку ХХ ст. Події відбуваються в Україні (реставрація Датського кіноінституту).

Відстежуючи сліди України на «Берлінале-58», приємно відзначити, що вперше кінематограф нашої країни було солідно представлено в рамках Міжнародного Європейського кіноринку, що став невід'ємною частиною фестивалю. Торішню спробу “засвітитися” на цьому авторитетному маркеті,

зроблену телеканалом «Інтер», можна вважати розвідувальним маневром. На цей раз за просування українських фільмів узявся міжнародний добродійний фонд «Україна 3000», головою Наглядової ради якого стала Перша леді України Катерина Ющенко, що, поза сумнівом, свідчить про високий статус фонду. Директором Української кінофундації став багаторічний незмінний лідер Міжнародного кінофестивалю «Молодість» Андрій Халпахчі. Тепер він як особа офіційна багато в чому відповідатиме за створення позитивного іміджу українського кіно в Європі і світі.

У ринковому бокс-офісі України на стендах можна було побачити каталог фільмів, створених у 2006–2008 рр. Надалі, як пообіцяв Андрій Халпахчі, видання каталогу стане щорічним. Крім того, під егідою кінофундації відбулося п'ять кінопоказів, на яких демонструвалися повнометражна картина виробництва Одеської кіностудії «Біла річка» (режисер Єва Нейман) і колекція короткометражних фільмів із «запасників» міжнародних кінофестивалів «Молодість» і «Контакт» на DVD-носіях. До програми фільмів малого формату ввійшли зворушлива комедія «Приблуда» режисера Валерія Ямбургського, драма «Таксист» Романа Бондарчука, «Клятва» Марини Вроди, «На грані» (режисери Артем Сухарев і Микита Ратників), художньо-філософський фільм про творчий порив «Проти сонця» (Валентин Васянович), «Вільний Сашко» режисера Вячеслава Ковальовського — іронічно-документальний портрет героя, який понад усе в житті цінує свободу, а також музичний кліп «Катерина» Романа Бондарчука й Олега Скрипки. Слід відзначити, що колекція поєднала фільми різних видів і жанрів, створені переважно молодими майстрами екранних мистецтв.

У фокусі пильної уваги опинилася картина Єви Нейман «Біла річка» — фільм, що вже побував на Роттердамському і Московському кінофестивалях. Героїні — дві немолоді жінки, які так давно живуть разом, що час практично нівелював вікові відмінності на їхніх обличчях. Між 90-річною матір'ю (Марина Поліцейма-

ко) та її 60-річною дочкою Машею (Ніна Русланова) встановилися взаємини, в яких уже важко розібрати, яка з жінок старша і більше стомлена життям. Немолоді пані йдуть до річки, де пройшла їхня молодість, де «завжди весело» і повітря незвичайно свіже. Річка в цій незвичайній подорожі набуває значущості метафори, апелюючи до образу міфологічної Лети.

Стилістично картина місцями відчутно асоціюється з почерком відомого кінорежисера Кіри Муратової, проте, використовуючи знахідки майстра як своєрідний камертон, Єва Нейман знайшла власну щемку ноти, наповнивши атмосферу картини прозорим смутком, жалем за невблаганною швидкоплинністю буття.

За повідомленням директора Європейського кіноринку Беки Пробст, на кіноринку було зареєстровано всього 714 фільмів і загалом відбулося 1069 показів, у тому числі 540 прем'єр.

* * *

Під кінець фестивалю в основній програмі, але поза конкурсом, було показано новий фільм відомого польського режисера Анджея Вайди «Катинь» про масові розстріли польських офіцерів, знищення польської інтелігенції за наказом Сталіна у 1940 році. Не торкаючись естетичних параметрів картини, хоча і вони видаються вельми гідними, слід визнати, що цей фільм про небезпеку маніпуляцій історією дуже важливий як акт вільного, цензурованого вислову художника. Сам автор, батька якого було страчено під час цього акту масового знищення, на прес-конференції сказав, що картина не стільки політична, скільки особиста — це елегія, фільм скорботи. «Я зробив картину так, як умів, у традиціях класичної польської кіношколи, з живими персонажами, використовуючи фактичні події і документи, спогади очевидців і архівні матеріали. Польщу передбачалося викреслити, стерти з карти Європи, і це загальновідомий факт історії, — пояснив журналістам А.Вайда свій задум. — Особливість полягала в то-

му, що насамперед тоталітарні загарбники намагалися позбутися польської інтелігенції — професури, вчених, офіцерів, артистів, інженерів, — бо вважали, що саме знищення духовної еліти є найкращим шляхом до знищення нації”. Режисер послався на документи, підписані Сталіним, про розстріл 1200 польських офіцерів, відзначивши, що при цьому і нацистська Німеччина, і сталінська Росія намагалися використовувати трагедію масових розстрілів з метою власної ідеологічної пропаганди.

На завершення А. Вайда сказав: “Протягом багатьох років поляки чекали, хто ж зробить такий фільм. Можливо, «Катинь» як історично правдивий документ зіграє позитивну роль в об’єднанні Європи”.

Ритуальне згортання 19-метрової яскраво-червоної доріжки фестивального подіуму ввечері 17 лютого поставило крапку в одинадцятиденному кіномарафоні: «Берлінале-58». Рішення журі, як відомо, обговоренню не підлягає, що не заважає між тим висловити деякі міркування з приводу визначених арбітрами результатів міжнародного кінематографічного змагання.

Помічено: якщо в конкурсі немає очевидного лідера, результативне рішення арбітрів непередбачуване. У таких випадках звичайно приймається компроміс, якнайменшою мірою дражливий для учасників обговорення, а тому картина, що викликала розчарування у більшості глядачів, може реально претендувати на перемогу у фестивальному змаганні. Тим паче, що на великих фестивалях визначення переможця має не тільки естетичні, але і політичні резони й інші мотивації (міркування політкоректності і т. п.).

Отже, цього року доля “Берлінських ведмедів” визначилась, як часто трапляється, досить несподівано: володарем “Золотого ведмеда” став фільм бразильського режисера Жозе Паділья «Елітний загін» («The Elite Squad») про підготовку батальйону особливих поліцейських операцій до відвідин Ріо-де-Жанейро папою римським в 1997 році. З нагоди візиту необхідно “очистити” територію навко-

ло резиденції папи від кримінальних елементів: наркоділків та інших небажаних і небезпечних суб’єктів. Голова поліцейського спецпідрозділу капітан Нацимента, що недавно став батьком, хоче залишити морочливу роботу, пов’язану з насильством, і підшукує собі заміну, не наважуючись віддати остаточну перевагу ні інтелігентному Матіасу, ні імпульсивному Нето. «Елітний загін» виявився “сірою конячкою”, яка не привертала до себе особливої уваги, як робота багато в чому вторинна (повторює гучну свого часу картину «Місто Бога»). Втім, визнання «Елітного загону» найкращим фільмом фестивалу цілком зрозуміле, враховуючи те, що команду арбітрів цього року очолив Костянтин Коста-Гаврос, котрий здобув популярність саме як режисер політичного кіно, хоча нині він є президентом “синефільської” Французької синедематеки. Очевидно, його голос виявився вирішальним, так само, як і в присудженні гран-прі журі американській ігровій картині Еррола Моріса «Стандартна процедура» («Standard Operation Procedure»). Цілком імовірно, що цю документальну стрічку про знущання з ув’язнених у багдадській військовій тюрмі «Абу-Грейб» було включено в конкурсне змагання з ігровими стрічками саме з метою нагородити цю американську роботу як акт психологічного ексгібіціонізму, чесно розповіді про порушення прав людини. Фільм базується на численних свідченнях очевидців, що розказують про випадки побиття, тортур; містить кадри знущань (наприклад, вибудовування піраміди з людських тіл), інших грубих і витончених актів приниження людської гідності. На жаль, багато в чому красиво відтворені комп’ютерні реконструкції сцен насильства та знущань охоронців з безпорадних в’язнів не стільки розкривають психологічні механізми, які породжують прагнення до придушення “іншого”, скільки слугують естетизації зла, нагадуючи інсталяції або перформанси у дусі сучасних мистецьких акцій.

За визнанням самого Коста-Гавроса, рішення арбітрів не були одностайними: щодо кожного нагородження виникали дискусії. В результаті головних “Ведмедів” одержали

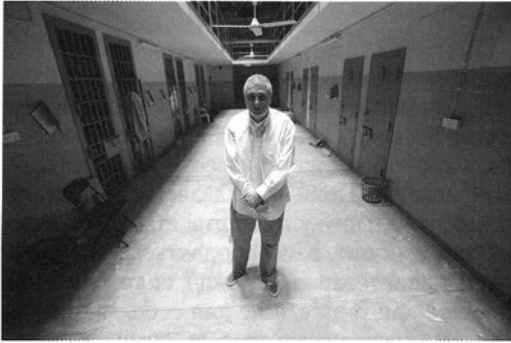
фільми відверто політичного спрямування, а картина «І пролетється кров» («There Will Be Blood»), що стійко утримувала найвищі рейтинги протягом усього фестивалю, зроблена американським режисером Полом Томасом Андерсоном, обмежилася призом за найкращу режисуру і утішною нагородою за найкращу музику Джоні Грінвуду.

«Срібних ведмедів» за акторське виконання здобули Реза Наджі, визнаний найкращим актором (фільм «Пісня солов'їв» («Avaze Gonjeshk-ha») режисера з Ірану Маджіда Маджіді) і Салі Хокінс, що зіграла безтурботну вчительку молодших класів лондонської школи — трохи дивакувату дівчину на ім'я Поппі в британській картині Майка Лі «Безтурботна» («Harro-Go-Lucky»). Поппі у виконанні Салі Хокінс зачарувала всіх своєю безжурною натурою, творчим підходом до життя, а головне — вмінням щиро радіти, бути гармонійною і щасливою, що дуже рідко зустрічається в житті і ще рідше — в сучасному кінематографі. Тому присудження Салі Хокінс титулу «Найкраща актриса», підтвердженого вагомим призом, цілком закономірне.

З таким самим розумінням і натхненням було зустрінуто рішення журі про присудження Призу Альфреда Бауера (за новаторство в кінематографі) фільмові «Озеро Тахо» («Lake Tahoe») (режисер Фернандо Еймбке, Мексика). Цю картину визнали найкращим фільмом основного конкурсу і члени Фіпрессі. Шістнадцятирічний підліток Хуан намагається примиритися з несподіваною загибеллю батька. Тепер йому належить стати головою сім'ї, взяти на себе турботу про матір і молодшого брата. Але «Озеро Тахо» не вкладається в обмежувальні параметри жанру сімейної драми. Можна стверджувати, що це фільм про мрії, тобто про співіснування якихось фантазійних світів, що їх кожен із персонажів вигадує на свій лад. Винесене в назву фільму озеро Тахо виявляється нереалізованою мрією загиблого батька. А ще це фільм про час — швидкоплинний час життя, час дорослішання. Перший порив Хуана — втекти від непомірної катастрофи його родинного світу, але авто-

мобіль зламався. Намагаючись полагодити і пригнати додому машину, герой знайомиться з різними людьми: із старим чоловіком і його розумним догом Сіком, названим на честь класика неореалістичного кінематографа Вітторіо де Сіки, з молодою матір'ю-одиначкою, яка торгує в місцевій крамничці, з Девідом — тінейджером, захопленим східними єдиноборствами, котрий оригінально влітає елементи філософії своїх кумирів у власне світвідчуття. Режисер навмисне перемежає розмірений ритм оповіді кадрами повної темноти, коли чорнота екрану виділяє чисту форму часу, пропускаючи простір лише як певну інтенцію. Перебивання чорним екраном стають все тривалішими, щоб розтягнутися до кількох хвилин в епізоді перегляду приятелями фільму про східні єдиноборства, коли на фоні повної темряви звуковий простір наповнюється шумами, які зазвичай супроводжують трюки і бойові ескапади у фільмах «кун-фу». Цей фрагмент емансипованого «кінематографічного звуку» сприймається як повна протилежність до німого кінематографа з його характерною пластикою, позбавленою звучання. Цікаво, що впізнавані штампи і кліше аудіоряду викликають у свідомості глядача асоціативне виникнення якоїсь «візуальності» — відповідних «картинок», які нібито бачать Хуан і Девід, сидячи в кінозалі. Можливо, саме за такий новаторський підхід до звуко-пластичного рішення фільм «Озеро Тахо» удостоївся нагород головного журі і журі незалежної преси.

На жаль, в основному конкурсі було дуже мало знахідок такого рівня, взагалі панував дефіцит свіжого кінематографічного погляду, який натужно компенсувався витонченістю надуманої драматургії (як у фільмі «Чорний лід» Петрі Котвіца) або зовсім нічим не заповнювався (наприклад, у стрічці «Нічні сади» Доміана Харріса). Іноді після перегляду наступного, явно не «фестивального» фільму, виникало закономірне питання: невже кінематограф перебуває у такій глибокій кризі, що по всьому світу вже не можна відшукати двох десятків фільмів, гідних такого престиж-

«Стандартна процедура»
(«Standard Operation Procedure»). Режисер — Еррол Моріс
«Безтурботна» («Happy-Go-Lucky»). Режисер — Майк Лі

«Озеро Тахо» («Lake Tahoe»)
Режисер — Фернандо Еймбке

ного змагання, як «Берлінале»? При цьому в супутних програмах часом демонстрували цілком конкурентноздатні картини, не допущені селекційною комісією до конкурсу. У числі фільмів, відхилених від змагання, хочеться назвати картину сербського режисера Стефана Арсенійовича «Любов та інші злочини», показану в спеціальній програмі Панорами і на кіноринку. Дія відбувається в Новому Белграді, десь на маргінесах міста, умовно розділеного кримінальними угрупованнями на «зони впливу». Реалії життя в цьому «новому світі» зняті жорстко, майже документально, і тому особливо страшно. За статистичними даними, тільки за останні 15 років з Сербії виїхало 300 000 молодих людей. Героїня фільму Аніка також хоче назавжди виїхати з країни. Гроші на дорогу вона збирається викрасти з сейфа свого коханця — кримінального авторитета Мілютіна. Разом з Анікою мріє виїхати закоханий в неї з дитинства молодий підручний Мілютіна — Станіслав. У фільмі показано останній день Аніки, проведений в Сербії: готуючись покинути рідне місто назавжди, героїня зустрічається з людьми, які були частиною її життя.

Втім, додавання до вже відомої суми ще одного або кількох фільмів не міняє радикально ситуації, яка видається кризовою. І не стільки через дивовижні смакові пріори-

тети при селекції конкурсних картин, скільки через відсутність актуальної кіномови, якою можна говорити з широкою аудиторією про проблеми, що справді хвилюють людство.

Дуже хотілося одержати коментар ситуації “з перших рук” — від члена міжнародного журі Олександра Роднянського — нашого співвітчизника, колишнього киянина. Але, на жаль, від інтерв'ю він відмовився саме через свій офіційний статус на цьому фестивалі. Доступнішим виявився відомий культуролог, професор Ризького університету Абрам Клецкінс, який кілька років тому був членом журі Міжнародного кінофестивалю «Молодість». У 2007 році він очолив Комітет з теле- і радіомовлення Латвії, будучи обраним (а не призначеним!) на цей пост, що свідчить про його авторитет. На питання про його бачення своєрідного “штилю” в кіномистецтві А.Клецкінс знайшов образне визначення, порівнявши ситуацію з результатом армійської

команди “крок на місці” — дотримується форма, а значення ніякого, анінайменшого просування вперед. “Це кризова ситуація. А криза, як у хворобі, може призвести до смерті або до одужання. Поки що складається враження, що визначальним у мистецтві стає не творець, не час, а попит. Кіно продається, як і будь-який інший товар. За ситуації, коли художник працює для ринку, а не для себе, мистецтво втрачає значення: він творить, тому що може, а не тому що *не може не творити*. Поступово метафорою кіно стає не дзеркало, не вікно у світ, а вітрина універмагу, де представлені різні можливості, моделі існування”. Що ж, глибокий кінематограф поступово вмирає, трансформуючись у видовище, “приємне в усіх відношеннях”, а то і у відверто розважальне шоу. Цілком можливо, що перемаже інша тенденція. Яка? Поживемо — побачимо. Хочеться вірити, що симптоми “одужання” вдасться помітити вже на «Берлінале-59».